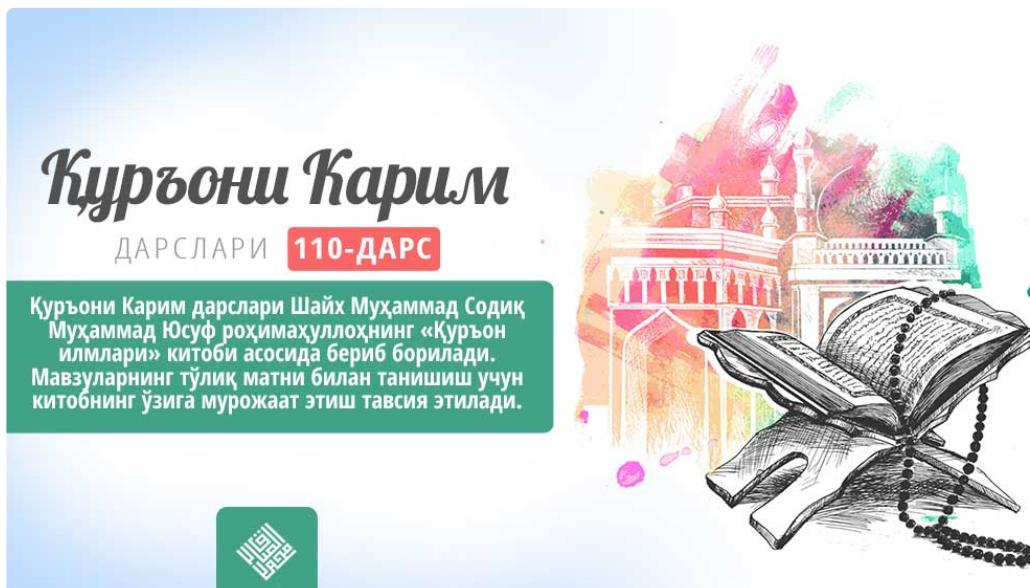

Қуръони Карим дарслари (110-дарс). Уламоларнинг муташобиҳга муносабатлари тўғрисидаги хулоса

13:00 / 10.11.2020 3208

Уламоларнинг аввал ўзимиз ўрганиб ўтган муташобиҳнинг таърифи ва унинг қисмлари ҳақидаги гапларидан бу масалада улар икки гуруҳга тақсимланишлари аён бўлди;

Биринчи гурухнинг фикрича, муташобиҳ илмини Аллоҳ Ўзига хос қилиб олган ва халойиқнинг бирортасига билдирамаган нарсадир. Шунинг учун у ҳақда баҳс юритишдан ва муташобиҳ оятларга шўнғишдан сақланиш вожиб бўлади.

Иккинчи гурухнинг фикрича, муташобиҳни билиш имкони бор ва уни ўрганиш жоиздир. Чунки Аллоҳ таоло томонидан фахмлаб бўлмайдиган хитоб бўлиши ҳикматдан эмас. Шунинг учун ҳам улар юқорида кўриб ўтганимиздек, сураларнинг аввалидаги ҳарфларни ва муташобиҳ сифатларни таъвил қиласидилар.

Яна таъкидлашимиз лозимки, таъвил қилиш ёки қилмаслик ҳақида ихтилоф қилинаётган муташобиҳ сўзлар – қиёматнинг қоим бўлиш вақти, Дажжол ва Доббанинг чиқиши ва шунга ўхшаш қиёматнинг аломатлари, охиратнинг аҳвол ва кайфияти, шунингдек, сураларнинг бошидаги ҳарфларга боғлиқ нарсаларда, Аллоҳ таолонинг сифатларида

ўхшатишнинг юзага келиши каби таъвил қилинганда ҳам ноаниклиги кетмайдиган нарсалардадир.

Аммо муташобиҳнинг мазкурлардан бошқа турларини билиш имкони борлиги ва таъвил қилиш жоизлигига хилоф йўқ.

Икки тараф ўз тушунчасининг далили сифатида Қуръони Каримнинг битта оятини келтиради ва ўша оятни ўз тушунчалари асосида тафсир қиласди.

Аллоҳ таоло Оли Имрон сурасида марҳамат қиласди:

مُتَشَبِّهَتُ وَأَخْرُ الْكِتَبِ أُمُّ هُنَّ مُحَكَّمَتُ إِيمَانٌ مِّنْهُ الْكِتَبُ عَلَيْكَ أَنْزَلَ اللَّهُ أَنْزَلَ الَّذِي هُوَ

وَمَا تَأْوِيلُهِ وَأَبْتِغَاءُ الْفِتْنَةِ أَبْتِغَاءَ مِنْهُ تَشَبَّهَ مَا فِي تَتَّبِعُونَ زَيْغٌ قُلُوبُهُمْ فِي الَّذِينَ قَاتَلُوا

يَذَّكَّرُ وَمَا رَبَّنَا عِنْدِهِ مِنْ كُلِّ بِهِ إِمَانًا يَقُولُونَ الْعِلْمُ فِي وَالرَّاسِخُونَ اللَّهُ إِلَّا تَأْوِيلُهُ وَيَعْلَمُ

الْأَلْبَابِ أُولُوا إِلَّا

«У сенга Китобни нозил қилган Зотдир. Унда муҳкам оятлар бор – улар Китобнинг аслидир – ва бошқалари муташобиҳлар. Аммо қалбларида оғиш бор кимсалар фитна мақсадида ва уни таъвил қилиш мақсадида ундан муташобиҳ бўлганига осилиб оладир. Унинг таъвилини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмас. Илмда мустаҳкам бўлганлар эса: «Унга иймон келтирдик, барчаси Роббимиз ҳузуридандир», дерлар. Ва фақат ақл эгаларигина

эслатма олурлар» (7-оят).

Биринчи гурух уламолари ушбу оятдаги «**Унинг таъвилини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмас**» деган жумлада тўхтайдилар. Шунга биноан, «**Илмда мустаҳкам бўлганлар эса...**» жумласи янги бошланган жумла бўлади. Шунда маъно «Унинг таъвилини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмас. Илмда мустаҳкам бўлганлар эса: «Унга иймон келтирдик, барчаси Роббимиз ҳузуридандир», дерлар ва уни таъвил қилишга ўтмаслар» бўлади.

Демак, Аллоҳ таоло ушбу оятда муташобиҳга эргашганларни ёмонлади ва уларни тойилиш, ҳақдан бурилиш, фитна қўзиш ҳамда динда залолатга кетиш или сифатлади. Шу билан бирга, бунда илмни Аллоҳга ҳавола қилганларни, муташобиҳга иймон келтириб, таъвилга ўтмаганларни мақтади.

Уларнинг яна бир далиллари ушбу оятнинг Абдуллоҳ ибн Масъуд розияяллоҳу анхунинг қироатларидан келиб чиқадиган маъносидир. У кишининг қироатларига кўра бу оятнинг таржимаси «**Унинг таъвили Аллоҳдан бошқа ҳеч кимнинг ҳузурида эмас. Илмда мустаҳкам бўлганлар эса «Унга иймон келтирдик, барчаси Роббимиз ҳузуридандир», дерлар**» шаклида бўлади. Шунда биринчи жумлани иккинчиси билан «вов» боғловчи ҳарфи или боғлаб бўлмайди. Ҳар икки жумла алоҳида бўлади.

Биринчи гурух уламолари ўзларининг муташобиҳ бўйича айтган гапларига ҳадиси шарифлардан ҳам далиллар келтирадилар. Мисол учун, улар қўйидаги ҳадисни айтадилар:

???? ???? ???? ?????:????? ?????????? ??????? ??????

????????? ?????????: ?????? ??????? ?????? ??????

مُتَشَبِّهَتُ وَأَخْرُ الْكِتَبِ أُمٌ هُنَ مُحَكَّمَتُ إِيَّتُ مِنْهُ الْكِتَبَ عَلَيْكَ أَنْزَلَ اللَّهُ هُوَ

وَمَا تَأْوِيلِهِ وَابْتِغَاءُ الْفِتْنَةِ أَبْتِغَاءَ مِنْهُ تَشَبَّهَ مَا فِتَّيْعُونَ زَيْغُ قُلُوبِهِمْ فِي الَّذِينَ فَأَمَّا

يَذَّكُرُ وَمَا رَبَّنَا عِنْدِ مِنْ كُلِّهِ وَآمَنَا يَقُولُونَ الْعِلْمُ فِي وَالرَّاسِخُونَ اللَّهُ إِلَّا تَأْوِيلُهُ وَيَعْلَمُ

يُصَوِّرُ كُمْ أَلَّا لَبِ أُولُوا إِلَـ

???????: ?????? ??????? ?????? ?????? ?????? ?????? ??????:

«????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????????? ?????? ???

????????? ?????? ?????????????? ?????????? ?????????? ????????

????? ???????????????. ?????? ???????????????.

??????????.

Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «У сенга Китобни нозил қилган Зотдир. Унда муҳкам оятлар бор – улар Китобнинг аслидир – ва бошқалари муташобиҳлар. Аммо қалбларида оғиш бор кимсалар фитна мақсадида ва уни таъвил қилиш мақсадида ундан муташобиҳ бўлганига осилиб оладир. Унинг таъвилини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмас. Илмда мустаҳкам бўлганлар эса: «Унга иймон келтирдик, барчаси Роббимиз ҳузуридандир», дерлар. Ва фақат ақл эгаларигина эслатма олурлар»ни тиловат қилдилар. Сўнгра Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон ундан муташобиҳ бўлганларига эргашаётганларни кўрсангиз, ана ўшалар Аллоҳ номлаганлардир. Бас, улардан ҳазир бўлинглар», дедилар».

Бухорий ва Муслим ривоят қилганлар.

Бу гуруҳдаги уламоларнинг яна бошқа далиллари ҳам бор.

Иккинчи гуруҳдаги уламолар, муташобиҳни билиш имкони бор, дейдилар ва таъвил эшигини очадилар. Улар бунда ҳеч қандай айб йўқ, дейдилар. Улар юқоридаги оятни ҳам ўзларига хос тафсир қиласидилар. Уларнинг тушунишларича, оятдаги «Унинг таъвилини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмас» жумласига ундан кейинги «Илмда мустаҳкам бўлганлар» жумласи «вов» ҳарфи ила боғланади. Шунда маъно **«Унинг таъвилини Аллоҳ ва илмда мустаҳкам бўлганлар билар. Шу билан бирга, улар: «Унга иймон келтирдик, барчаси Роббимиз ҳузуридандир», дерлар»** бўлади.

Бу гуруҳдаги уламоларнинг далилларидан яна бири Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анхунинг «Мен унинг таъвилини биладиганларданман», деган гапларидир. Худди шу гапни у кишининг шогирдлари Мужоҳид ибн Жабр ҳам айтганлар. У киши Аллоҳ таолонинг «Ва илмда мустаҳкам бўлганлар» деган қавли ҳақида: «Унинг таъвилини билурлар ва «Унга иймон келтирдик», дерлар», деган.

Ушбу фикрни кўпчилик қўллайди. Уларнинг ичидаги кўпчилик тафсирчилар, усул илми аҳллари, имом Ашъарий ва энг асосийси, Аҳли сунна ва жамоа мазҳаби уламолари бордир.

Таъвилга энг узоқ бўлганлар ҳанбалийлар ва аҳли ҳадислардир. Ривоятларда зикр қилинишича, имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи фақат учта ҳадисни таъвил қиласидилар.

Таъвил тарафдорлари ўзларининг мухолифлари айтган гап уларнинг ижтиҳодлари экани, ҳамма юриши лозим бўлган йўл эмаслигини таъкидлаш билан бирга, уларнинг айтганларига раддиялар ҳам берадилар. Уларнинг фикрича, мухолифлар таъвилга келтирган ҳадислардаги огоҳлантириш ва ҳазир бўлишга чақириқлар таъвилни фитна ва диндан адаштириш учун қўллаш каби ишлардан сақланиш борасидадир.

«Қуръон илмлари» китобидан